

EL CONDICIONAMENT DE ZONES DE JOC PER A INFANTS

Elements que s'han de tenir en compte per a condicionar patis d'esbarjo o zones de joc per a infants

Alfredo Larraz, Professor d'EGB

1. Introducció

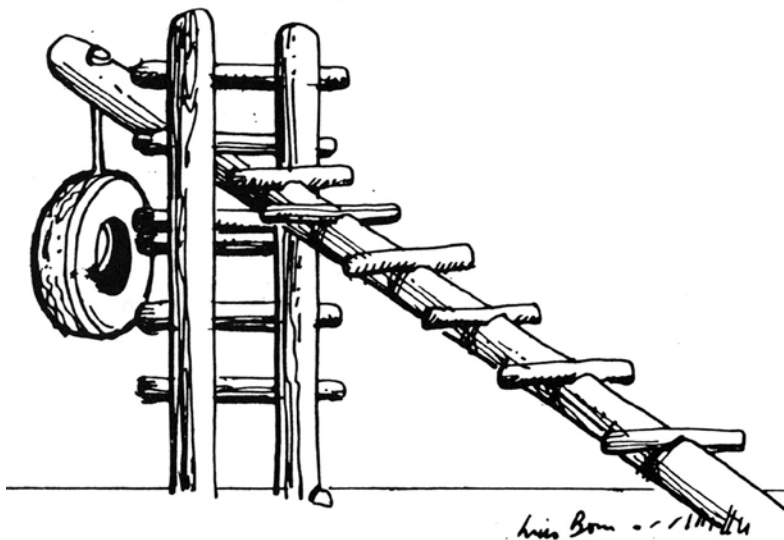
— Definiré primer les línies bàsiques a considerar en el moment de condicionar qualsevol zona de joc per a infants i després exposaré el procés seguit per l'elaboració del projecte de l'Escola Bressol Cap Pont de Lleida.

2. Per què cal condicionar?

2.1. Hi ha carències

— Actualment es pot constatar de manera evident, la tristesa i pobresa dels espais exteriors de les nostres escoles, parcs i zones de joc per a infants.

— Dins d'aquesta afirmació s'han d'exceptuar algunes accions esporàdiques realitzades per Ajuntaments i entitats privades. També tenen un especial interès, tota una sèrie de parvularis que

tenen patis disposats de tal manera que afavoreixen el joc.

— Gairebé cap escola d'EGB disposa de respostes d'aquest tipus. El més freqüent, és veure zones de joc planes amb llur pista esportiva d'asfalt o formigó, i una zona de jocs amb tubulars de ferro súper estandarditzats (els típics tobogans, gronxadors, boles, laberints...)

— Mentre aquests últims anys, s'han anat construint moltes escoles amb edificacions generalment estandarditzades, rellevants pel seu empobriment qualitatiu; els patis d'esbarjo es deixaven lliures, nets i sense condicionar i en el millor dels casos si arribava el pressupost es construïa una pista poliesportiva. I això era tot.

— Aquesta situació també reflexa una certa concepció de l'educació.

2.2. Ajudar en el canvi de l'escola

— Si parlem de condicionar els patis d'esbarjo de les escoles, el que estem desitjant és un canvi en el seu funcionament.

— La nostra preocupació s'inscriu en el marc d'una nova política educativa.

— Així doncs, no es tracta de posar en condicions els patis, amb l'única finalitat d'ocupar els nens, de manera tal que el vigilar-los sigui més senzill. Aquesta és l'actitud d'alguns adults, que mitjançant la joguina pensen comprar un període de tranquil·litat. Però de tota manera el nostre objecte és un altre.

2.3. Reconèixer el lloc del joc en l'educació

— Cal recordar:

• Que la relació del nen amb l'espai és permanent i fonamental, i que el nen construeix la seva personalitat per mitjà de relacions que són cada vegada

més, més i més complexes, tant amb el seu entorn físic com social.

• Per emprendre aquesta conquesta de l'espai, el nen elabora un comportament, que és quasi una manera de viure: *EL JOC*.

— El joc constitueix una part essencial en el desenvolupament de l'individu, presentant una especificitat important: *la seva gratitud*.

• Jugant el nen s'educa amb un cert plaer. Tota acció encaminada a millorar els llocs "d'esbarjo" s'ha d'emprendre amb l'esperit que el seu veritable nom implica, és a dir, que s'ha de tendir cap a un veritable esbarjo de l'individu. Conseqüentment pensem que l'activitat que es realitza en el pati d'esbarjo, ha d'estar considerada com un element integrant de l'activitat escolar, i no com una mena de "temps mort".

• El joc no és mai una simple ocupació per passar el temps.

• El joc es presenta com una estructura que té una doble vessant: la del món de les coses i la del món dels fantasmes.

El joc és una activitat relacional

— És una interacció constant entre el subjecte i el medi.

— És sempre una activitat relacional: amb un mateix, amb els altres, amb les coses.

— S'ha de determinar la naturalesa i el contingut de la relació social que es viu en el pati d'esbarjo (relacions nen-adult i entre els nens mateixos).

— L'activitat lúdica suposa una organització social flexible, on l'adult n'és part implicada.

— Un pati condicionat no pot conformar-se amb simples vigilants.

2.4. Tipus d'escola que proposem

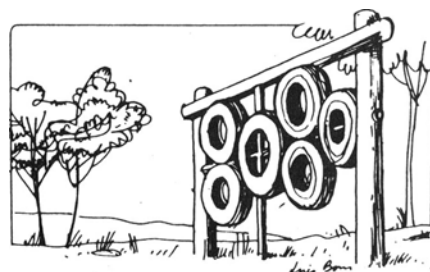
— Desitgem una millora de les pràctiques educatives, i per descomptat una millora dels espais escolars, edificats i no edificats, que necessàriament han d'acompanyar-la.

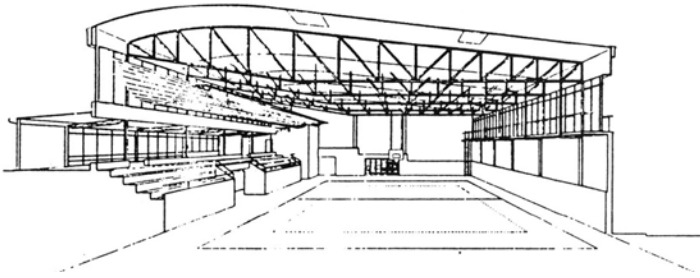
— Aquesta acció a favor d'una millor qualitat dels espais escolars, ens sembla important per aconseguir una millor justícia escolar dirigida a la infància.

— I en concret la millora dels patis d'esbarjo i zones de joc ens sembla un element important dins d'aquest marc.

— Creiem en la necessitat pel nen de disposar a la ciutat "d'espais específics", és a dir, d'espais que siguin reservats per a ell i que constitueixin una resposta apropiada a alguns dels seus desitjos.

— L'escola ha de ser oberta, i per tant, el condicionament d'un pati d'esbarjo és una bona ocasió per obrir els seus espais als nens del barri, a la societat a la que és útil. "Una escola oberta a la vida, és una escola que obra els seus espais als nens del barri". A Dananher (OPAL) 1982.

23. Respondre als desitjos dels nens

S'ha de respondre als desitjos dels nens: múltiples i contradictoris; cada pulsio comporta (per una raó d'equilibri) la pulsio contrària:

Desitjos contraposats:

- Moviment
- Seguretat
- Socialització
- Imitació
- Ficcio
- Repòs
- Aventura
- Autonomia
- Creació
- Realitat

Desitjos a nivell d'espais:

- Verds
- Lliures
- Petits espai protegits
- Espais sense adults
- Minerals
- Condicionats
- Grans espais oberts
- Espais amb adults

3. L'Educació Física

— L'Educació Física com a pedagogia de conductes morals motrius (Parlebàs), no ens ha de fer pensar en transformar l'esbarjo en un estadi, sinó per-

metre als nens practicar activitats físiques en general.

— Els comportaments motors que es poden potenciar durant l'esbarjo són molts i diversos.

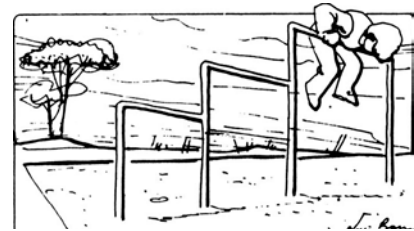
D'aquesta manera tindrem:

— Activitats purament psicomotrius, que seran aquelles que permetin un millor coneixement del propi cos i del medi que l'envolta (tant en la seva realitat espacial com temporal) i les que possibilitin la posada en pràctica (vivència), adquisició, domini, i d'habilitats motrius.

— Les activitats sòcio-motrius, seran les que permetin una relació amb la resta de nens, de cooperació...

— Les activitats d'expressió, que faciliten la comunicació, el "sortir fora", per exemple les dramatitzacions, els jocs simbòlics (tan posats de manifest en les edats preescolars i de cicle inicial).

— Altres...

Pedagogia de l'Educació Física

— Aboguem per una *pedagogia activa*. El cos és a la vegada condició, causa i mitjà de desenvolupament.

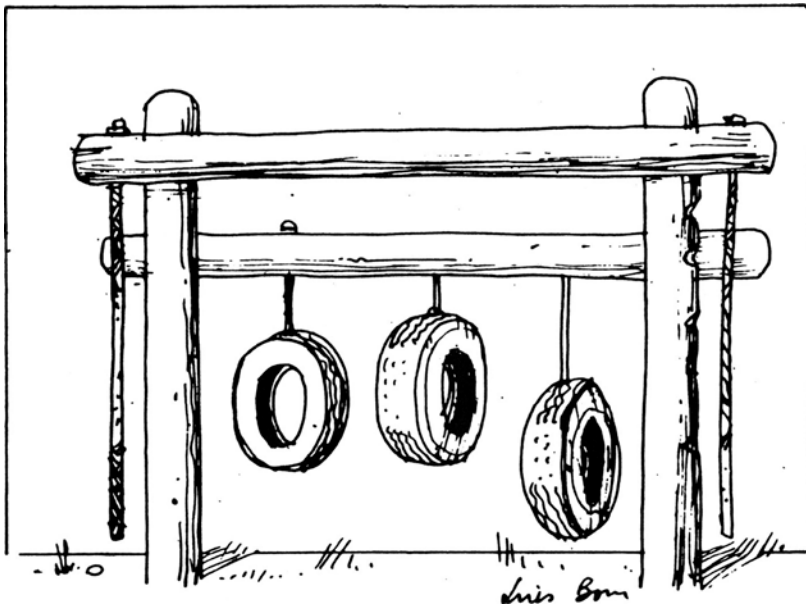
— La intervenció pedagògica no ha d'inscriure's solament entorn allò que diu o allò que enuncia la mestra, el que s'ha de fer o el que no s'ha de fer. Donar-li objectes i materials a un nen és també pedagogia de l'Educació Física, és afavorir l'adveniment d'activitats motrius. Jugar amb els objectes pot engendrar comportaments impressionants, diversificats, intensos i per tant contribueix al desenvolupament neuromotor del nen.

— Proposem una *pedagogia de situacions* més que una pedagogia de models. Aquest procés educatiu té l'avantatge d'introduir, per motivar i sostenir l'activitat infantil: objectes, materials i instal·lacions que posen al nen davant del problema i situacions a resoldre.

— Hi ha dos principis que guien aquest procés:

- a) deixar fer al nen,
- b) intervenir com a sostenidor de l'activitat (a partir d'aquestes situacions naturals o provocades que susciten en el nen una activitat espontània d'exploració i d'assaigs, l'educador observa i analitza, fent evolucionar la situació existent o provocant-ne d'altres noves, per multiplicar i diversificar les conductes motrius).

— Durant els primers anys el nen no-

més pot entendre's com una totalitat imaginativa i actuant on l'activitat i l'afectivitat juguen un paper essencial.

— La pedagogia de l'Educació Física ha de donar a cada nen el dret i el temps de construir la seva pròpia motricitat, i per mitjà d'ella, la seva pròpia personalitat.

— El nen ha d'aconseguir la conquesta progressiva de la seva autonomia. Aquí s'hi arriba amb: el domini del major nombre de situacions possible, la presa d'iniciatives i el desenvolupament de l'esperit crític. El nen que dubta davant una dificultat, està atent, intenta, abandona algunes solucions sense que hi intervinguem nosaltres, escull la seva, la que li convé.

La conquesta de l'autonomia topa amb la societat que infantilitza, amb els pares que impedeixen créixer als seus fills, i amb els mestres que impedeixen actuar als seus alumnes.

4. El joc i les seves diverses manifestacions

El pati d'esbarjo o la zona de jocs ha d'oferir com a mínim les quatre possibilitats següents:

Oferir la possibilitat de jugar

Consisteix en posar a disposició dels jugadors una vida relacional i un suport material que susciti i provoqui l'activitat lúdica en totes les seves dimensions. Això suposa una gran varietat de possibilitats.

Deixar jugar

És reconèixer que el sentit del joc ens és extern; els jugadors poden no voler donar-lo a conèixer, ni compartir-lo, ni dividir-lo. Això suposa que l'entorn humà i material del pati d'esbarjo ha de ser un lloc segur i estar disponible.

Jugar amb

És ser company a nivell d'igualtat amb la resta de jugadors. L'adult i els adults presents no són vigilants, sinó participants potencials, que en un moment donat, podran introduir-se en el joc sense desviar-lo o transformar-lo en el seu sentit.

Fer jugar

És a dir, la intervenció de l'adult per ajudar a descobrir les múltiples alegries de l'activitat lúdica, donant als nens la possibilitat d'integrar-se en el joc que s'ha proposat.

• Aquestes quatre situacions de joc, que es viuen conjuntament en el pati d'esbarjo, exigeixen, doncs, un marc material i humà adaptat.

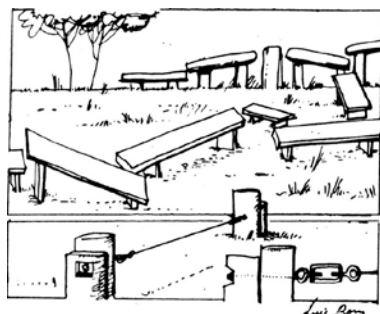
5. L'espai i el nen

— “L'espai és per l'home la condició real de tot allò que existeix; tota la realitat és espacial”. Wallon (Dtos. OPAL).

— “La personalitat s'estructura en l'espai, entitat on es fonen i organitzen els aspectes motors, afectius i intel·lectuals de la personalitat”. Le Men. (Dtos. OPAL).

— “L'espacialitat és viscuda amb una coloració emotiva particular”. J. Quilghini.

— Hem d'assenyalar la importància

que té pel nen la possibilitat de realitzar les seves experiències en un clima de *seguretat i permissibilitat*.

Qualitats de l'espai que s'ha de condicionar.

Espais per descobrir:

Seràn espais on el nen pugui practicar, explorar i experimentar el més lliurement possible. En ells podrà apreciar, comparar, i provar el món físic que l'envolta, a fi d'adquirir els coneixements indispensables per la construcció de la seva personalitat. En conseqüència aquests espais hauran de ser rics, variats, apetents i diversos, per oferir al nen el més gran nombre d'informacions possible i, en definitiva potenciar el seu enriquiment personal.

Espais per apropiar-se:

És a dir, llocs en els que el nen pugui identificar-se, establint amb ells relacions de tipus afectiu, de possessió i de perllongament de si mateix. Haurà de disposar de racons dels que pugui apropiar-se o compartir i de senyalitzacions per construir el seu territori.

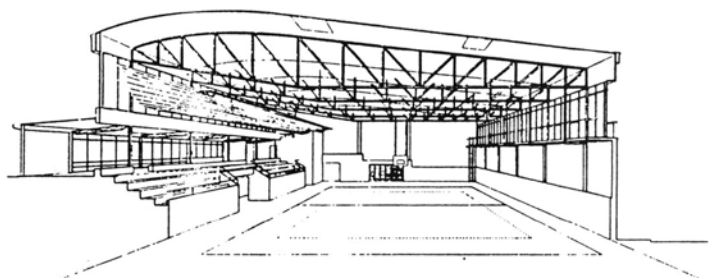
Espais per modificar-transformar:

Llocs en els que sigui possible canviar, transformar les estructures, crear models nous, muntar, desmuntar, transformar; llocs en els que sigui possible modificar el seu entorn, canviar el marc de la seva activitat i d'aquesta manera imprimint la seva marca, el seu segell, el seu puny.

6. Com s'ha de condicionar

— El condicionament prendrà les seves línies bàsiques del *projecte pedagògic del centre*.

— S'haurà de *definir quins són els desitjos prioritaris* als que cal correspondre.

Cada projecte és un cas únic i haurà de ser tractat com a tal. Les respostes no han de ser ni estandarditzades ni normalitzades (tubulars, ara elements de fusta). No pot existir un model de pati condicionat capaç de ser reproduït a totes les situacions (com s'ha fet amb la construcció d'escoles).

– Si bé és cert que existeixen tota una sèrie de respostes a tenir en compte en tots els condicionaments de patis d'esbarjo, caldrà conèixer i analitzar tota una sèrie de particularitats pròpies de cada situació, per poder així establir un *projecte de condicionament ben adaptat*.

– *Haurem de conèixer la realitat física i la seva realitat viscuda.*

– El terme *condicionar és més ampli que el d'equipar*. Aquesta afirmació té la seva importància ja que fins ara en la majoria dels casos el raonament que imperava consistia en: “a una necessitat correspon una funció i a aquesta funció correspon un aparell”. D'aquesta manera sempre es feia referència a models coneguts, que es trobaven fàcilment en els catàlegs de les cases comercials, el que incitava només a *equipar*.

– Si *únicament s'equipa*, es limiten sovint les possibilitats d'un terreny. És com esquitxar el territori de diversos objectes, col·locats a una mateixa distància uns dels altres. Aquests elements *ocupen espai però no l'organitzen*.

– *Condicionar és, primerament, organitzar l'espai.*

– S'haurà de sectoritzar l'espai, creant espais per activitats, i estudiant les comunicacions entre els espais, així com la seva integració.

• *Ja coneixem*

– Les necessitats a les que volem respondre.

– El medi, partint de l'anàlisi de la se-

va realitat física i viscuda.

– Les nostres intencions, les que ens porten a incidir en el medi, el nostre projecte educatiu.

• *S'haurà de passar del projecte pedagògic al projecte de condicionament*, sobre la realitat física del pati d'esbarjo. Traduirem les nostres intencions pedagògiques en tractaments d'espais. Procurarem definir una gamma d'espais de tonalitats particulars, per tal de respondre als desitjos que volem satisfer. Establirem doncs, algunes grans categories “*d'espais de tonalitat particular*” que ens ajudaran a establir el nostre projecte.

Les àrees

– Categories d'espais a les que farem referència. Aquestes són:

Accessos immediats a l'edifici:

– Relació edifici-pati.

– Zones filtre (espais protegits, tipus d'esbarjos coberts, halls, anfiteatres...). - Seran espais protegits d'elements atmosfèrics (excés de sol, vent, pluja).

– Zones amb pòrtics, amb elements de microanimació.

– Perllongament de l'edifici cap a l'exterior (continuant el tractament del paviment, els vidres, l'element vegetal comú...).

Àrea del gran esbarjo:

– És la zona pròpia dels grans jocs, és la zona més àmplia quant a superfície. És un espai pla, lliure, propi per jocs actius, particularment col·lectius, en els quals s'hi corre, es persegueix, s'ataca.

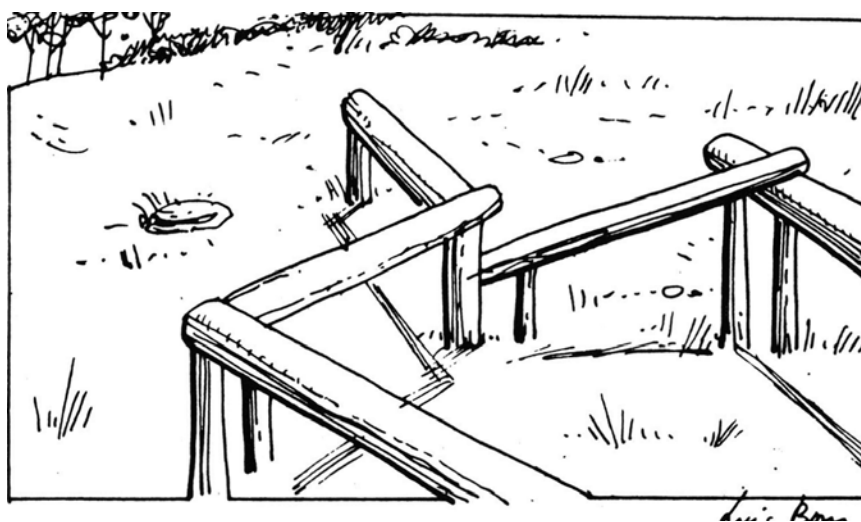
– El sòl pot estar animat amb taques de color, dibuixos, gràfics.

– Acostuma a ser de material llis i resistent, asfalt, formigó; però si fos possible s'aplicarien exclusivament de tipus flexible, tipus resines de poliuretà (cars, difícils de mantenir...)

Pol d'animació principal:

– És el lloc on es localitza l'activitat física intensa, lloc de les facècies, de les proeses; constitueix el lloc dels esdeveniments, *el punt fort* del condicionament.

– És la zona on es situa la pràctica del

risc calculat,

— és el lloc on es pot jugar amb diversos desnivells, on es situen estructures diverses d'una certa complexitat i criden l'atenció pel que tenen d'espectacular.

Racons d'activitats diverses:

— llocs que sobresurten més o menys, en general de petites dimensions, organitzats en racons i que cadascun presenta una tonalitat particular. Així tindrem:

— *racó de coneixement de materials:* sorra, aigua, diversitat de tipus de sòl...

— *racó de joc social i simbòlic* (cabanes, tren, pont...)

— *racó terreny d'aventures.* Lloc de construcció a partir de materials i d'eines.

— *racó "granja"*

— altres.

Els espais verds:

— La tonalitat verda s'ha de tenir en compte en tot l'espai a tractar, però es poden igualment considerar zones particulars de domini vegetal: bosquets, matolls, gespa.

L'organització de l'espai

— La partició de l'espai s'ha de fer d'una forma dinàmica. Encara que les zones hagin d'estar ben diferenciades, no han de ser indiferents entre elles. S'ha de buscar una associació d'elements diversos, però interdependents, comunicant-se intensament entre ells, a certs nivells, però delimitant-se clarament unes de les altres.

— No hem de caure en coses petites (reduir les coses a petites) ja que si ho fem, correm el risc d'infantilitzar el nen. Una altra cosa molt diferent serien els petits detalls, que no han de dispersar-se, sinó que han d'estar integrats de forma contínua i combinada.

— Hem de crear espais petits per un,

dos o tres nens, ja que la socialització del nen de la maternal es dona a aquest nivell.

— En tot moment el nen ha de poder trobar un espai per a jugar, un espai propi.

— Es procurarà jugar amb els contrastos a nivell de tonalitats d'espai, alternant per exemple:

àrees calmades — àrees animades

àrees lliures — àrees denses

àrees tancades — àrees obertes

àrees de predomini mineral — àrees de predomini vegetal

— Al diversificar els tractaments es multipliquen els centres d'interès, i l'espai es torna més dinàmic i més utilitzat, en definitiva, més gran.

Animar l'espai que s'ha de tractar

Hem de pensar en tres dimensions; s'ha de jugar amb els volums, els relleus i els diferents nivells, curant el pas d'un nivell a l'altre (plans inclinats, bonys, vuits, murs petits, graons, etc.)

La poca superfície que representa en general un pati d'esbarjo no permet fer projectes, a aquest nivell, però les microanimacions constitueixen en elles mateixes un condicionament motiva-

dor, que recolzaran els equipaments que acabaran de concretar el projecte.

Donar un lloc important a l'element vegetal

S'haurà de respectar en el que es pugui, el que hi hagi amb anterioritat.

— per fer un plantejament seriós de les noves espècies ens haurem de dirigir a persones especialitzades per tal de trobar amb ells les solucions més adequades.

— no obstant i a títol d'observació val la pena dir que:

— l'element vegetal atorga al nen un clima de seguretat

— en cadascun dels condicionaments aquest element estarà condicionat pel microclima propi i pel clima de la ciutat.

— s'haurà de preveure una estructuració de l'element vegetal: herbes, matolls, arbres.

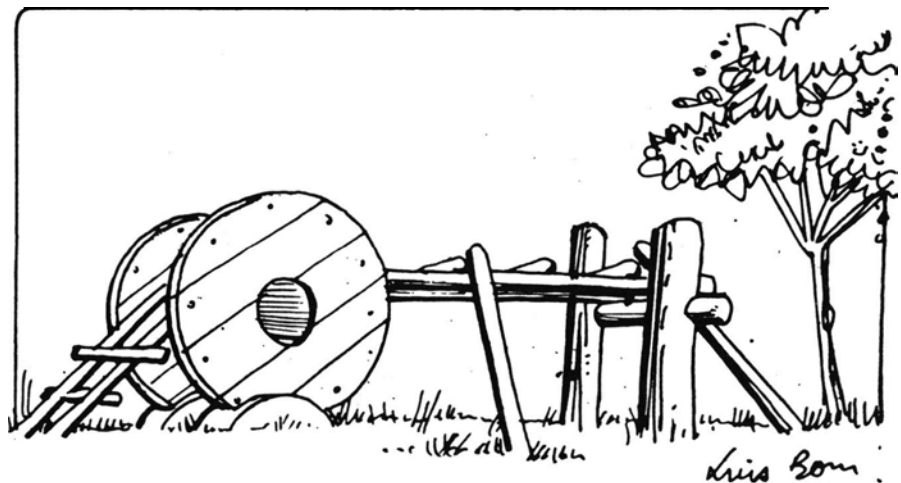
— haurà d'estar integrat dins l'espai

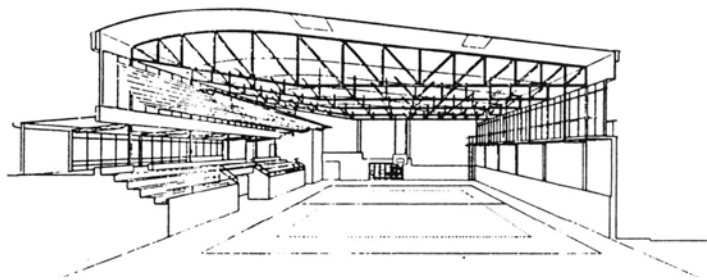
— serà una vegetació adaptada

— hem de fugir de les plantes de punxes.

Plantejar-se el problema de l'aigua

— No cal insistir en l'atracció que ma-

nifesten els nens per l'element aigua. Per això sembla evident donar-los els mitjans per què puguin jugar amb l'aigua. De tota manera sorgeixen un cert nombre de problemes a partir d'aquesta proposta.

— Creiem que al nostre país, els adults permeten el joc amb l'aigua en circumstàncies tals com la platja, la banyera, les piscines per nens... i sempre i quan no s'embrutin la roba ni hi hagi el perill d'agafar un refredat.

— Ara bé, generalment a les escoles no es permet jugar amb l'aigua; en els parcs públics no hi ha condicionaments per el joc amb aigua.

— Existeix un bloqueig en aquest sentit, i hem presenciat a vegades, magnífiques relacions de jocs amb aigua que no funcionen per què la clau de pas està tancada.

— Pel funcionament del joc d'aigua a una escola és necessari que els educadors d'aquesta, estiguin profundament convençuts del seu interès i disposats a assumir el seu funcionament.

— És igualment indispensable que els

pares estiguin informats sobre la idea de considerar l'aigua dins del pati d'esbarjo, i avisats dels possibles incidents posteriors. Si aquestes preocupacions no es tenen en compte a priori, i es construeix un joc d'aigua podem trobar-nos que després d'algunes setmanes en funcionament s'espantlli.

— Hi ha diversos elements de joc amb aigua: bases de fer xip-xap, fonts i riols i solucions de fortuna.

Variar els materials

— Creiem que no hi ha materials (que haguem d'excloure definitivament), ni tampoc materials miraculosos (que haguem d'utilitzar imperatiu-ment).

— Es tracta de conèixer el material i escollir el més adient en cada situació i el més ric.

— S'hauran d'escollir materials per: *tractament del sòl (terra):*

— Terres naturals: la terra nua, o com-

berta d'herba, la sorra i els terres rocossos compactes...

— Terres artificials: l'asfalt i els seus derivats, el formigó, els paviments empedrats, les rajoles, les lloses de pedra o pissarra, els terres flexibles, els revestiments de fusta...

- Totes aquestes respostes presenten avantatges i inconvenients i s'hauran de combinar entre sí per anar caracteritzant una animació integrada dels terrats.

- Creiem que hi ha una solució que és important d'excloure: la grava solta.

- L'animació del terra pròpiament dita serà variada, amb materials tous i durs, i amb una concepció clara de microanimació i integració.

- Els terres amb propietats diferents provoquen reaccions dels nens diferents en funció del terra.

Els diversos elements: Equipaments

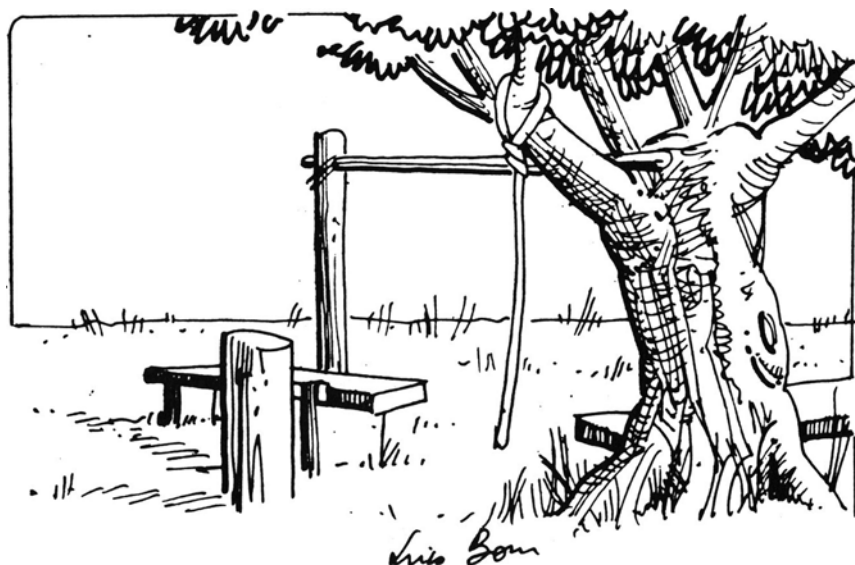
— Són estructures amb una funció concreta o amb una intenció simbòlica que constituïran els punts forts del condicionament.

— Per construir-los podem escollir entre un gran nombre de materials: el metall, la fusta, el plàstic, el tèxtil, el formigó, la roca, diversos materials de recuperació, elements de paleta.

— Hem de considerar també els materials amb textures i aspectes diferents (llisos-rugosos, brillants-mates, acolorits-no acolorits...).

Equipaments sí, però quins?

És preferible tenir equipaments simples i deixar els nens exercir la seva autonomia, que el carregar de prohibicions uns aparells sofisticats. Aquesta inquietud de llibertat del nen ha d'estar present d'una manera constant, en l'esperit dels condicionadors, sobretot quan ells tracten amb problemes de seguretat.

Aparells o estructures?

No creiem que les nostres intencions hagin de limitar-se a respostes estereotipades conegudes, pròpies dels aparells de sempre: tobogan, balancí, gronxador...

Més que en aparells de funció única, pensem en "estructures", que incitin més, que siguin multifuncionals, que ofereixin un camp potencial d'utilització més ampli.

Tipus d'elements:

— *Fixes:* una part de les estructures seran fixes, sobretot les que es vulguin utilitzar pel joc físic i el joc de relació-socialització.

— Seran elements mòbils pesants, ja construïts, que ni els nens ni els mestres podran moure'ls (ells sols), però que eventualment i amb la utilització de mitjans tècnics adequats podran ser desplaçats si així ho desitgem. Seran sempre estructures estables. D'aquesta manera es podrà donar al condicionament una certa flexibilitat.

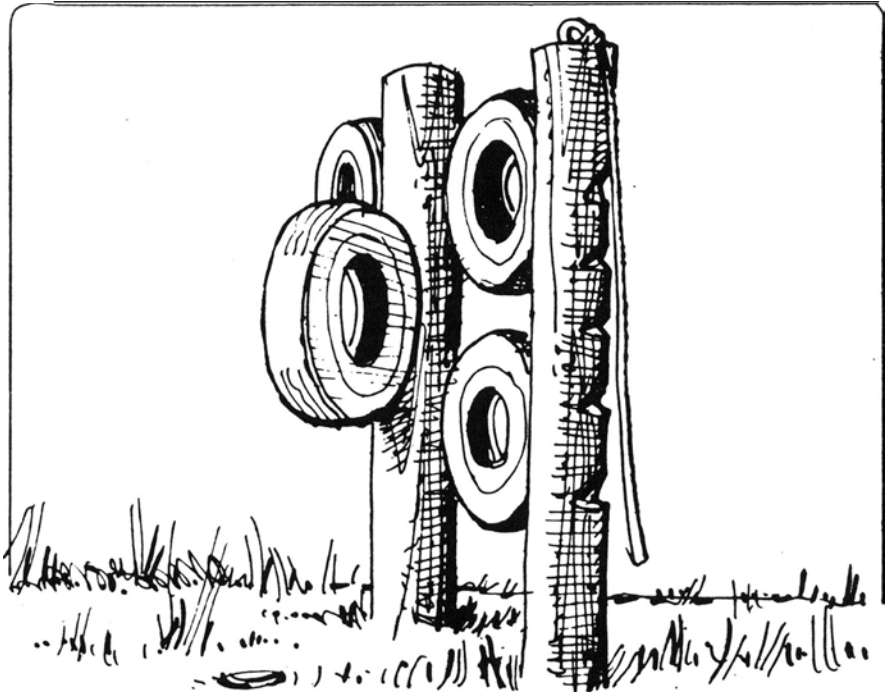
— *Mòbils:* seran aquells que el nen podrà manipular i transportar al seu gust. Si és possible, aquests elements es podran associar uns amb els altres, el que permetrà una diversitat i riquesa més gran de la resposta.

Algunes Temptacions

— La temptació del que és funcional: No hem de deixar-nos caure en tot allò massa funcional (no pretenem que el pati d'esbarjo sigui un mini-gimnàs o un estadi).

— La temptació de l'estètica: No hem d'abusar de l'element estètic, escultòric (a vegades aquestes estructures no són bons suports lúdics).

— La temptació del figuratiu: Atenció! amb la temptació exagerada de l'element figuratiu, podem córrer el risc de facilitar al màxim el joc simbòlic i convergir l'activitat del nen.

Enric Bon

— La temptació de la moda: Compte amb les modes! L'últim producte del mercat pot no ésser el millor.

— La temptació d'allò que és recuperable: Els elements recuperables (neumàtics, caixes...) en excés i sense condicions d'utilització adequades, poden dispersar massa l'activitat.

Fer dialogar els equipaments

És convenient fer dialogar els elements en el moment de col·locar-los, i no disseminar-los o dissociar-los a una mateixa distància uns dels altres. En tracta d'associar-los, combinar-los, creant una continuïtat entre ells, de manera tal que cap d'ells no perdi les seves qualitats individuals i junts ofereixin respostes noves que permetin altres possibilitats suplementaries.

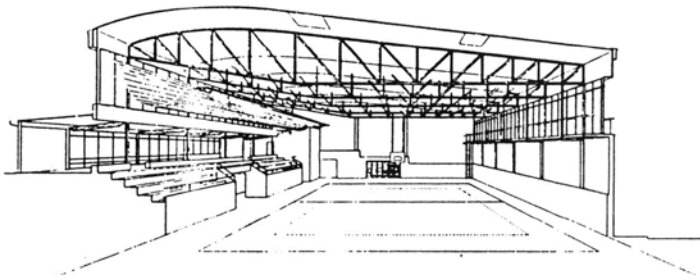
Possibilitats d'evolució

Encara que haguem pretès condicionar el millor possible, hem d'admetre que el nostre projecte pot no haver quedat acabat d'una manera definitiva. Tindrà aspectes més o menys aconseguits. Sabem que només quan l'espai prengui vida, quan funcioni, podrem apreciar la qualitat del projecte i les seves insuficiències.

Per tot allò esmentat hem de preveure el que s'haurà de corregir i afegir el que haguem oblidat. En definitiva, no hem de considerar el projecte totalment definit, en el sentit més ampli de la paraula, sinó obert i capaç de poder ser millorat.

La seguretat

Entre d'altres factors que contribuei-

xen a desenvolupar en el nen que juga en el pati aquest sentiment de seguretat, s'ha de destacar sobretot:

- la protecció i el confort
- l'entorn vegetal
- la part necessària d'intimitat.

El tancament

- El tancament del pati es necessari quan l'espai escolar i l'espai públic en-

tren en conflicte, però aquest pot o no reforçar aquest conflicte.

- Els tancaments responen a una doble preocupació:
 - protegir els nens de les incursions que puguin venir de l'exterior.
 - impedir que els nens s'allunyin de l'escola d'una manera intempestiva.
- S'han d'estudiar en cada cas segons el criteri de seguretat que

condicioni la seva naturalesa i la seva localització.

- El tancament revela l'actitud que prenem de cara a la inserció de l'escola en el barri.
- El tancament pot ser a la vegada eficaç i estètic.

BIBLIOGRAFIA

LARRAZ, A. i FIGUEROLA, J. *Una zona de jocs*. VII Premi Ramon Llull d'experiències en el camp educatiu. 1982. ICE de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1985.

BRESSON. *Les espaces de Jeux et l'Enfant, l'exemple scandinave*. Ed. Moniteur. París, 1980.

DE LA SALLE, X. *Espaces de jeux, espaces de vie*. Ed. Dunord. París, 1982.

BENGTSON, A. *Parques y campos de juegos para Ed*. Blume. Barcelona, 1979.

L'A.F.D.E.S. *Amenadements de proximité d'immeubles*. Ed. Deguyenne. Bordeaux, 1984.

QUILGHINI, J. *La maison d'école - aménagement des espaces de vie à l'École Maternelle*. Ed. Fernend Natahan. París, 1976.

LE BOULCH, J. *L'Education par le mouvement. Le deve-*

loppement psychomoteur de la naissance à 6 ans. La psychocinétique à l'age préscolaire. Ed. E.S.F., París, 1981.

Les équipements. Essai de réponses. Ed. E.P.S. París, 1986.

Bureau d'études L'OPAL des Francs et Franches Camaraoes. Varias monografias. París.

Changer la cour de recreation. Étude réalisée par le C.O.D.E.J, Ministère de l'Éducation Nationale. Ed. C.N.D.P. París, 1983.

L'activité ludique dans le développement psychomoteur et social des enfants. Revue Vers l'Éducation Nouvelle de C.E.M.E.A., 1973.

L'École maternelle réflexions et témoignages. Revue Vers l'Éducation Nouvelle de C.E.M.E.A., 1984.

Dans la ville des enfants. Revue Autrement n° 10.1977.

Maternelles - projet social, projet pédagogique, projet architectural. Centre national d'art de culture Georges Pompidou. París, 1981.